

Leesbevordering en literatuureducatie

Een doorgaande lijn



Inhoudsopgave

- 1 Het belang van lezen 3
- 2 De leescirkel van Chambers 5
- 3 Literatuureducatie en Leesbevordering in *Karakter* 7
- 4 Vraag en antwoord met Agnes van Montfoort
projectmanager Stichting Lezen 9



Het belang van lezen

Leesplezier speelt een belangrijke rol bij lezen. Leerlingen die plezier hebben in lezen, lezen vaak meer en beter, waardoor het plezier nog verder toeneemt.

OECD, 2019

Wetenschappelijk onderzoek toont telkens weer aan dat kinderen die meer lezen zich beter ontwikkelen op het gebied van taal. En taal staat aan de basis van alle kennisopname. Het is dus belangrijk dat leesbevordering structureel verankerd is in het beleid op scholen.

Maar hoe zorg je ervoor dat leesbevordering een vaste plek krijgt in de les? Leesbevordering is immers niet alleen een kwestie van beleid, maar vooral een kwestie van doen. Daar is een uitgewerkt plan voor nodig, want leesbevordering is té belangrijk om er 'even bij te doen'. Verschillende onderzoeken en publicaties onderstrepen het belang van leesbevordering en literatuureducatie:

- PISA-2018 laat zien dat het leesplezier van leerlingen in Nederland lager is dan in alle andere deelnemende landen. Bovendien lijkt dit in 2018 ten opzichte van 2009 (toen leesplezier ook is gemeten) nog verder te zijn afgenomen. Ongeveer 60% van de leerlingen geeft in PISA-2018 aan alleen te lezen als het moet of om informatie op te zoeken wanneer dat nodig is. Bijna de helft van de 15-jarigen vindt lezen tijdsverspilling.

- Wie veel verschillende tekstsoorten leest, is leesvaardiger. Het lezen van een brede waaier aan teksten – van verhaalboeken tot kranten- en tijdschriftartikelen – verklaart volgens internationaal onderzoek 13% van de verschillen in leesprestaties (Gille, Loijens, Noijons & Zwitser, 2010).
- Iemand die vaak fictie leest, heeft daar profijt van in zijn sociale leven. Het inleven in de verhaalpersonages helpt ons om ons in te leven in mensen in het dagelijks leven (Raymond A. Mar, psycholoog, 2009).

Basisscholieren houden internationaal gezien niet erg van lezen. In vergelijking met leeftijdsgenootjes uit 50 andere landen scoren 10-jarigen laag op de leesattitude in het PIRLS-onderzoek, waarvoor ze stellingen moeten beantwoorden als 'Ik vind lezen leuk', 'Ik leer veel van lezen' en 'Ik houd ervan om met anderen te praten over wat ik gelezen heb'. Een kwart van de Nederlandse basisscholieren vindt lezen prettig, terwijl dit internationaal ruim vier op de tien is. Ruim drie op de tien basisscholieren vindt lezen niet prettig, tegen 16% internationaal. Nederland behoort, samen met de Scandinavische landen en België, tot de landen waar kinderen lezen het minst plezierig vinden.

Het belang van lezen

- Ruim de helft van de basisscholen borgt leesbevordering in het beleid van de organisatie. Bij 52% vormt leesbevordering een structureel onderdeel van het beleidsplan, een daling ten opzichte van de driekwart in 2014 (DUO Onderwijsonderzoek 2019 in opdracht van Stichting Lezen).
- Woordenschat is een belangrijke pijler van begrijpend lezen (Mariët Förrer, Lezen met begrip: de sleutel tot schoolsucces, CPS 2011). Kinderen die dagelijks 15 minuten (stil)lezen, lezen een miljoen woorden per jaar en vergroten hun woordenschat (PISA, 2013).
- Een stimulerende leesomgeving op school begint met een actuele, uitgebreide en gevarieerde boekencollectie, die aansluit bij de leefwereld en de interesses van jongeren (Leesmonitor Stichting Lezen, 2013).

Internationaal onderzoek (PIRLS, 2016) laat dus zien dat kinderen lezen nog steeds niet belangrijk vinden, dat ze weinig gevarieerd lezen en dat het Nederlandse kind laag scoort op leesattitude. Als je weet dat meta-onderzoek heeft aangetoond dat leesmotivatie een significante voorspeller is van leesgedrag en leesprestaties (Mol & Bus, 2011; Wigfield, Gladstone & Turci, 2016), dan ligt hier een enorme kans voor het leesonderwijs. En het is een reële kans, omdat een meta-analyse naar de effecten van leesmotivatie-interventies (Van Steensel, 2016) aantoont dat leesmotivatie via onderwijs effectief bevorderd kan worden.

Maar hoe pak je dat aan? Het antwoord komt van de Engelse schrijver en jeugdliteratuurdeskundige Aidan Chambers. Hij heeft een leescirkel ontwikkeld, een praktisch model dat ondersteuning biedt aan iedereen die serieus werk wil maken van leesbevordering.



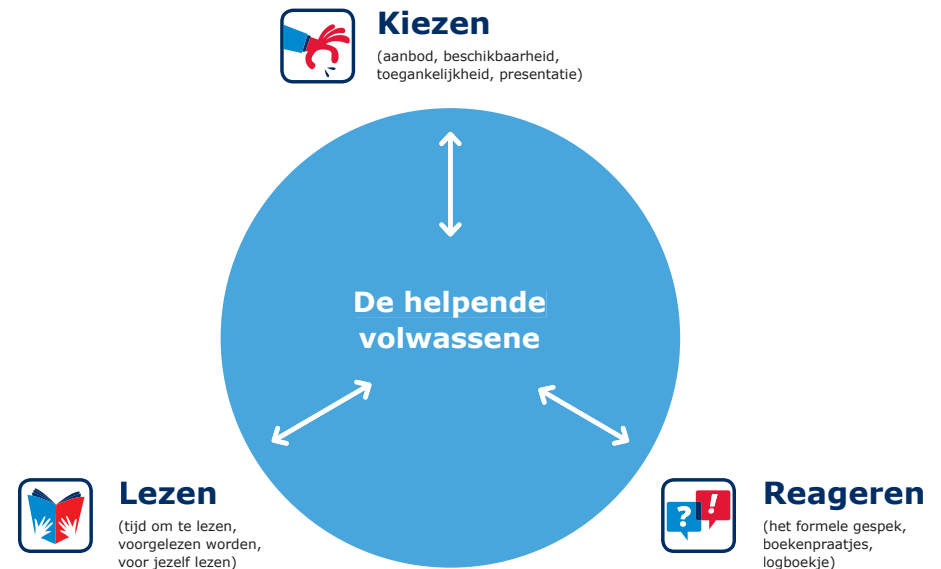
De leescirkel van Chambers

Het idee dat we kinderen alleen maar hoeven te omringen met boeken en dat alles dan vanzelf op zijn pootjes terechtkomt, is tamelijk naïef.

Aidan Chambers

De Engelse schrijver en jeugdliteratuurdeskundige Aidan Chambers legt in zijn boek 'Leespraat' (2013) uit hoe volwassenen kinderen kunnen helpen van boeken te genieten. Zijn standpunt is: wie het belangrijk vindt dat kinderen lezen, moet het lezen dan ook belangrijk maken. In tijd en in aandacht, zodat kinderen merken dat je het als volwassene goed bestede tijd vindt om te lezen en om over leeservaringen te praten.

In zijn inmiddels beroemde 'leescirkel' maakt hij duidelijk hoe hij dat voor zich ziet. Voor, tijdens en na het lezen verricht je verschillende handelingen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, aldus Chambers. Die handelingen zijn: het kiezen, het lezen en het reageren. De helpende volwassene speelt hierin een centrale rol.



De leescirkel van Chambers

Wat is nu precies de rol van de leerkracht als helpende volwassene in deze leescirkel? In het kort:

Kiezen

'De leerkracht is de bibliothecaris van de klas, want een kind dat niet leest, heeft het juiste boek nog niet gevonden', aldus Chambers. Om boeken te kunnen kiezen, moeten ze wel beschikbaar en toegankelijk zijn. Leerkrachten moeten dus zorgen voor een ruim en gevarieerd aanbod van boeken in de school. Kiezen gaat bovendien gemakkelijker als boeken op een aantrekkelijke manier gepresenteerd worden en binnen handbereik van de kinderen zijn. Ook daar kan de leerkracht voor zorgen.

Lezen

Het is de verantwoordelijkheid van de school en leerkracht om tijd vrij te maken voor lezen. Chambers: 'Lezen kost tijd. Mag tijd kosten. Geef kinderen, ook op school, nee juist op school, de gelegenheid om te lezen.' Chambers durft zelfs te stellen dat de kwaliteit van een school rechtstreeks is af te leiden uit de tijd die een school inruimt voor lezen en voor gesprekken over boeken. Richtlijn voor het stillezen is een dagelijks stilleesmoment van 15 minuten. Liefst iedere dag op hetzelfde moment, omdat dit zorgt voor structuur en duidelijkheid.

Reageren

Gesprekken voeren over gelezen boeken is volgens Chambers de beste manier om van kinderen enthousiaste lezers te maken. Een boekengesprek in de klas stelt hoge eisen aan de leerkracht. Hij of zij kan het gesprek op gang brengen, verdiepen en verruimen door op het juiste moment de juiste vragen te stellen. Twee basisregels daarbij zijn: laat kinderen gerust voor de hand liggende dingen vertellen en alles is de moeite van het vertellen waard.



Literatuureducatie en Leesbevordering in Karakter

Leesbevordering en literatuureducatie gaan samen om kinderen literair competent te maken.

Stichting Lezen

De in de meta-analyse aangehaalde ingrediënten van effectieve interventie zie je terug in de aanpak van Aidan Chambers. Zijn theorie vormt de basis voor het leesbevorderingsaanbod in *Karakter*.

Literatuureducatie en leesbevordering in samenhang

In *Karakter* wordt Leesbevordering en Literatuureducatie in samenhang aangeboden. De combinatie leesbevordering en literatuureducatie maakt volgens Stichting Lezen de kinderen op drie niveaus literair vaardig: ze raken wegwijs in het boekenaanbod, ze hebben kennis van literaire teksten en ontwikkelen er waardering voor en kunnen de waardering beargumenteren (Nicolaas, 2005). *Karakter* besteedt in het leesbevorderingsaanbod structureel aandacht aan deze vaardigheden.

In het werkboek leesbevordering zijn lessen literatuureducatie en leesbevordering met elkaar verbonden. In de literatuureducatieles wordt een leerdoel aangeboden. De kinderen leren bijvoorbeeld aan de hand van verschillende fragmenten wat de rol van een bijpersoon in een verhaal is. In de

aansluitende leesbevorderingsles worden wederom fragmenten aangeboden, maar nu met een duidelijk belevingsdoel. Zo worden de kinderen literair vaardig gemaakt en ontwikkelen ze een persoonlijke leesmaak en positieve leesattitude.

Leesbevordering

In de lessen leesbevordering staat het samen praten over boeken en teksten centraal. Daarom is er bewust voor gekozen om werkvormen samenwerkend leren aan te bieden. Samenwerkend leren biedt mogelijkheden om actief en constructief te leren. Door samenwerkend te leren wordt ieder kind gestimuleerd om actief aan de slag te gaan met het verkrijgen, uitwisselen en toepassen van informatie. Kinderen leren om eigen gedachten onder woorden te brengen, iets wat essentieel is bij het ontwikkelen van een leesvoorkeur. Leesbevordering wordt persoonlijk gemaakt. Het kind geeft zijn mening en wisselt ervaring en kennis uit.

Samenwerkend leren

In *Karakter* komen verschillende werkvormen samenwerkend leren aan bod. Ze bieden variatie en zorgen voor uitdaging in het samenwerkend leren. De keuze voor vaste werkvormen zorgt voor herkenning en gemak en ze zijn uitstekend in te zetten bij andere vakgebieden. Bij het bepalen van de werkvormen is afstemming

Leesbevordering in Karakter

gezocht met andere methoden van Malmberg. De stappen in de werkvormen zijn in de leshandleiding uitgewerkt. De leerkracht vervult de rol van de helpende volwassene (zie leescirkel van Chambers), die de kinderen helpt de juiste boeken te kiezen en te praten over boeken. Daarbij wisselen de kinderen meningen, ervaringen en kennis uit.

Literatuureducatie

Sinds augustus 2010 is de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen van kracht. De referentieniveaus geven aan wat de kinderen in verschillende fasen van hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. De wet is mede gemaakt om te zorgen voor een betere aansluiting van het basisonderwijs op het voortgezet onderwijs. Bij het ontwikkelen van de leerlijn leesbevordering van *Karakter* zijn, net als bij de lesmethoden Nederlands voor het voortgezet onderwijs, de referentiedoelen van het domein 'Lezen van fictionele, narratieve en literaire teksten' als uitgangspunt genomen. Dit zorgt ervoor dat het aanbod in *Karakter* naadloos aansluit op het vervolgonderwijs.



Vraag en antwoord met Agnes van Montfoort, projectleider basisonderwijs bij Stichting Lezen

Uitwisseling is de motor achter leesbevordering

Agnes van Montfoort, projectmanager Stichting Lezen



Stichting Lezen is het kennis- en expertisecentrum voor leesbevordering en literatuureducatie. Stichting Lezen zet zich in voor het verbeteren van het leesklimaat en de leescultuur, als onderdeel van het algemene lees- en literatuurbeleid van het ministerie van OCW.

Stichting Lezen heeft een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de leerlijn leesbevordering en literatuureducatie van Malmberg.

1. Waarom is het belangrijk dat leesbevorderingsactiviteiten zijn ingebed in het onderwijscurriculum?

‘Leesbevordering, aandacht voor leesmotivatie en literaire competenties, is net zo fundamenteel als aandacht voor technisch, begrijpend en studerend lezen. Door vrij lezen/stillezen, voorlezen, praten over boeken, boekintroductions en de boekenkring in alle groepen in te bedden in het curriculum wordt hier structureel aandacht aan besteed. Hiermee krijgt ieder kind de kans plezier en inzicht te ontwikkelen in fictie en non-fictieteksten en daarmee de basis te leggen een gemotiveerde en vaardige lezer te worden.’

2. Kunt u de ondersteunende rol van de professional kort toelichten? Wat zouden scholen en leerkrachten moeten doen?

‘Een school moet ervoor zorgen dat leerlingen toegang hebben tot een aantrekkelijke en actuele boekencollectie waarin voldoende keuze is. Een leerkracht zal vervolgens structureel tijd moeten maken voor leesbevordering in zijn/haar groep. Ook is het belangrijk om leerlingen te begeleiden in het kiezen van een geschikt boek dat aansluit bij de interesse van leerlingen en dat niet te moeilijk of te makkelijk is. Een leerkracht zal de vaardigheden en het inzicht moeten hebben om een leesbelevingsgesprek te houden. Een leerkracht zou idealiter zelf een bevoegde lezer moeten zijn die goed op de hoogte is van het actuele aanbod van kinderboeken en moeten weten hoe kinderen te enthousiasmeren voor lezen.’

3. De kinderen werken veel samen in de leesbevorderingslessen van Karakter. Waarom is dat belangrijk?

‘Uitwisseling is de motor achter leesbevordering. Juist door met elkaar te interacteren over teksten krijgen kinderen een dieper begrip van wat ze gelezen hebben.’

Meer informatie is te vinden in de reeks *Kwestie van Lezen*, uitgebracht door Stichting Lezen en in *Meer lezen, beter in taal* (eveneens van Stichting Lezen).

‘Het idee dat we kinderen alleen maar hoeven te omringen met boeken en dat alles dan vanzelf op zijn pootjes terechtkomt, is tamelijk naïef.’

Aidan Chambers

Uitgeverij Malmberg

Bezoekadres

Magistratenlaan 138 • 5223 MB • 's-Hertogenbosch

Postadres

Postbus 233 • 5201 AE • 's-Hertogenbosch

T (073) 628 8811

malmberg@malmberg.nl • www.malmberg.nl

Tekst en samenstelling:

Jan Jaap Bijlsma - Malmberg Basisonderwijs

Met dank aan:

Agnes van Montfoort (projectmanager - Stichting Lezen)